LITTERAE
Multilingual literary magazine

Margaret Atwood:
Momente semnificative din viaţa mamei mele

Când mama era foarte mică, cineva i-a dăruit de Paşti un coşuleţ cu pui de găină. Au murit toţi.

„Nu ştiam că nu trebuie să-i iei în mână”, spune mama. „Sărăcuţii. I-am înşirat unul lângă altul pe o scândură, cu picioruşele ca nişte beţişoare ce ieşeau din ei, şi i-am bocit. I-am omorât din dragoste”.

Poate ca povestea asta e menită să sublinieze naivitatea mamei şi milostenia sufletului ei. Trebuie să înţelegem că azi n-ar mai face aşa ceva. Poate că e o constatare despre natura iubirii, deşi, cunoscând-o pe mama, e puţin probabil.

Tatăl mamei mele a fost medic de ţară. În vremea de dinaintea automobilelor umbla prin circumscripţie cu droşca trasă de doi cai iar iarna cu sania, prin furtuni de zăpadă şi vijelii, în toiul nopţii ca să ajungă la case luminate cu lămpi de petrol. Pe sobă fierbea apa iar pe poliţă aşteptau ştergare de flanelă. Asista la naşterea copiilor care mai târziu erau botezaţi cu numele lui. Cabinetul medical era în casa iar mama, copil fiind, vedea oameni sosind la uşa cu acces din pridvor, aducând parţi din ei înşişi, degete de la mâini sau de la picioare, urechi, nasuri, care fuseseră tăiate în accidente şi pe care le apăsau în locul de unde fuseseră rupte de parca s-ar fi putut lipi la loc ca un aluat, cu speranţa ca bunicul meu ar putea să le coase şi să vindece tăieturile adânci făcute de securi, de ferestrău, de cuţite sau de soartă.

Mama şi cu sora ei mai mica, se învârteau pe lângă uşa închisa a cabinetului până erau alungate de-acolo. Din spatele uşii se auzeau gemete, ţipete înăbuşite, strigate după ajutor. Mamei nu i s-a părut niciodată ca spitalele ar fi fost locuri atrăgătoare iar boala nu-ţi oferă nici repaus nici vacanta. „Nu va îmbolnăviţi”, spune ea, şi crede ce spune. Ea nu se îmbolnăveşte aproape niciodată. Totuşi odată era sa moara. Asta s-a întâmplat când i-a crăpat apendicele. Bunicul a trebuit s-o opereze. Mai târziu spunea că n-ar fi trebuit s-o opereze el pentru ca prea îi tremurau mâinile. Asta e singura dată când mama îi atribuie vreo slăbiciune. Cel mai adesea spune despre el că era sever şi stăpân

pe orice situaţie. „Îl respectam", spune ea. „Foarte multă lume îl respecta". (Acest cuvânt s-a degradat de pe vremea tinereţii mamei mele. Pe atunci însemna mai mult decât iubire.)

Nu mai ştiu cine mi-a povestit despre ferma de guzgani a bunicului. Cum el şi cu un unchi al mamei au îngrădit o mlaştină la capătul proprietăţii lor şi au cumpărat guzgani cu banii de zestre ai mamei. Sperau ca guzganii se vor înmulţi şi vor fi transformaţi în haine de blana dar un vecin şi-a spălat în râu uneltele de stropit pomii iar guzganii, otrăviţi de sulfatul de cupru, au murit ca muştele. Asta s-a întâmplat în timpul Crizei şi n-a fost o glumă. Când erau tinere – asta ar putea însemna astăzi orice vârsta dar eu o fixez între şapte şi opt ani – mama şi cu sora ei aveu o casă într-un copac unde îşi petreceau timpul organizând ceaiuri pentru păpuşi. Într-o bună zi au găsit la uşa dispensarului o cutie cu sticluţe foarte frumoase. Urmau să fie aruncate la gunoi dar mama (strângătoare cum a fost totdeauna) s-a gândit să le folosească în casa păpuşilor. Sticluţele erau pline cu un lichid gălbui pe care nu l-au golit pentru ca făcea frumos. Au aflat mai târziu că erau mostre de urina.

„A fost o mare tevatura", spune mama, „dar ce ştiam noi?"

Familia mamei locuia în Nova Scoţia, într-o casă mare, alba, lângă o livada de meri. Aveau o sura şi un şopron iar în bucătărie era un cuptor de pâine. Mama îşi aduce aminte ca pe vremea aceea nu existau brutarii iar faina se aducea cu sacul şi pâinea se făcea în casă. Îşi aminteşte prima emisiune de radio pe care a auzit-o vreodată, o reclama cu muzica despre ciorapi.

Casa lor avea multe camere. Cu toate că am fost acolo şi am văzut casa cu ochii mei, nu ştiu câte. O parte din casa era zăvorâtă, sau cel puţin aşa se părea. Existau şi nişte scări dosnice, şi coridoare care duceau nu ştiu unde. În casa asta locuiau cinci copii, doi părinţi, un servitor şi o servitoare ale căror fete se schimbau din când în când. Structura casei era ierarhica, cu bunicul în vârf, dar viaţa ei secreta – cu foi de plăcintă, cearşafuri curate, lada de covoare din dulap, pâinea din cuptor – era feminină. Casa şi toate obiectele din ea trosneau din cauza electricităţii statice; curente subterane o străbăteau, atmosfera era încărcată cu lucruri cunoscute dar neexprimate. Ca un buştean gol pe dinăuntru, sau ca o toba, sau ca o biserică, astfel încât vorbele rostite acum şaizeci de ani pot fi oarecum auzite chiar şi astăzi.

În casa asta trebuia sastai la masa până ţi-ai golit farfuria.

„Gândeşte-te la sărmanii Armeni înfometaţi”, zice mama. „Nu prea văd cum mâncând o coaja de pâine, i-aş fi ajutat câtuşi deputin”.

În casa asta am văzut prima data un mănunchi de ovăs într-o vaza, fiecare fir îmbrăcat în hârtie preţioasă de argint, păstrată cu grija din cutiile de ciocolata. Mi s-a părut ce e cel mai frumos lucru din lume din câte văzusem până atunci şi am început să pun şi eu de-o parte hârtie de argint. Dar nu am reuşit niciodată să înfăşor firele de ovăs pentru ca nu ştiam cum. Ca multe alte formule artistice ale unor civilizaţii dispărute, tehnica acesteia s-a pierdut şi nu poate fi reprodusa întocmai.

„La Crăciun primeam portocale” spune mama. „Le aduceau tocmai din Florida; erau foarte scumpe. Era mare lucru să găseşti o portocală în ciorap. Mi se pare ciudat să-mi amintesc azi ce gust bun aveau”.

Când avea şaisprezece ani, mama purta parul atât de lung încât şedea pe el. Pe vremea aceea femeile îşifaceau un coc în vâtful capului. Cred că asta se întâmpla prin anii douăzeci. Mama spune ca parul îi dădea dureride cap, dar bunicul era foarte strict şi n-o lăsa să şi-l taie. A aşteptat până într-o sâmbătă când ştia că tatăl ei era la dentist.

„Pe vremea aceea nu era anestezie”, spune mama. „Sfredelul era acţionat de o pedala şi făcea zgomot, scrrrrrrt, scrrrrrrt, scrrrrrrt. Dentistul avea dinţii cafenii pentru ca mesteca tutun şi în timp ce lucra la dinţi, scuipa zeama de tutun într-o scuipătoare.

Când ajunge aici, mama care e o bună imitatoare, imita zgomotul sfredelului şi al zemii de tutun: „Rrrrrr! Rrrrrr! Rrrrr! Ftiu! Rrrrr! Rrrrr! Rrrrr! Ftiu! Era un adevărat blestem. Când s-a descoperit anestezia, a fost o mână cereasca”.

Mama a intrat în cabinetul dentistului unde bunicul zăcea în scaun alb de durere. L-a întrebat dacă o lasă să-şi taie parul. Bunicul i-a spus ca poate să se ducă şi la dracu’ numai să iasă afară şi să-l lase în pace.

„Am plecat repede şi mi-am tăiat părul”, spune mama liniştită. „A fost mânios după aceea, dar ce putea face? Şi-a dat consimţământul”.

Parul meu se odihneşte într-o cutie de carton în cufărul din pivniţă mamei, unde îmi închipui că se decolorează treptat şi se face din ce în ce mai sfărâmicios în fiecare an; poate e şi mâncat de molii; o fi arătând ca bijuteriile funerare din coroanele de pe timpul reginei

Victoria. Sau poate s-a acoperit de mucegai uscat şi, din învelişul de hârtie de mătase, emite o lumina palida în întunericul din cufăr. Bănuiesc ca mama a uitat de el. Mi l-a tăiat spre bucuria mea, când am împlinit doisprezece ani şi s-a născut sora mea. Înainte purtam cozi. „Altfel ar fi fost o clădăraie încurcată". Mama mi-l pieptăna înfăşurându-l pe degetul arătător dar când era în spital, tata nu s-a descurcat. „Nu putea să-l înfăşoare pe degetele lui butucănoase", spune mama Tata se uita în jos la degete. Sunt într-adevăr groase în comparaţie cu degetele lungi şi elegante ale mamei. El zice că sunt osoase. Zâmbeşte ca o pisică.

Şi aşa se făcu că mi-am tuns parul. Şedeam pe ea un în cea dintâi frizerie din viaţa mea şi mă uitam cum îmi cade pe umeri, ca nişte mănunchiuri de pânza de păianjen. Fata mea începea să apară mai mica, mai copacta, mai unghiulara. Am îmbătrânit cinci ani în cincisprezece minute. Ştiam ca acum ma pot duce acasă să încerc cum îmi sta cu ruj de buze.

„Tatăl tău a fost foarte supărat pe chestia asta" zice mama cu un aer complice. Nu spune asta când tata e de fată. Zâmbim amândouă gândindu-ne la reacţiile ciudate ale bărbaţilor fata de par

Îmi plăcea să cred că la început mama ducea o viaţă de veselie continua şi de aventuri senzaţionale. (Asta înainte de a-mi da seama că în lungile perioade de timp în care nu se întâmpla nimic istorioarele ei nu erau decât semnele de punctuaţie.) Caii o luau la goana, bărbaţii se ofereau, cădea mereu din copaci sau din podul surii, sau era cât pe-aci să fie luata de reflux; sau, pe o scară mai redusa, era pusă în încurcături în împrejurări complicate.

Bisericile erau deosebit de periculoase. „Într-o duminica a venit un predicator oaspete", spune ea. „Se înţelege că trebuia să mergem la biserica în fiecare duminica. Şi iată-l în plina desfăşurare, predicând despre focurile iadului şi despre osânde veşnice" – da cu pumnul într-un amvon invizibil – „şi deodată dantura îi ţâşneşte din gura – fluup! – uite aşa. Ei bine, n-a scăpat un cuvânt. A apucat dantura din zbor, şi-a băgat-o în gura şi a continuat să ne condamne la torturi veşnice. Banca tremura sub noi. Ne curgeau lacrimi pe obraz dar partea proastă era ca stăteam chiar în banca din fata, sub ochii lui. Bine înţeles ca nu puteam râde tare. Tata ne-ar fi omorât în bătăi".

Saloanele din casele altora erau adevărate curse pentru ea, de altfel ca toate celelalte ocazii sociale. I se desfăceau fermoarele în

puncte strategice, pălăriile u stăteau la locul lor. Lipsa de elastic veritabil din timpul războiului o făcea să fie într-o veşnică stare de alarma; chiloţii se închideau pe atunci cu nasturi. Cum erau pe atunci mai tabu decât în zilele noastre, căpătau şi mai multă importanţă. „Închipuieti”, spune ea, „că eşti pe strada şi deodată chiloţii îţi cad pe galoşi. Ce trebuia să faci? Scoţi un picior afară din ei, îi împingi cu celălalt picior şi îi faci să dispară în poşetă. Am ajuns foarte priceputa la tehnica asta”.

În mod special povestea asta e destinata unui grup restrâns dar sunt altele pentru consum general. Când le spune, fata i se face de cauciuc. Interpretează fiecare rol, adauga efecte sonore, gesticulează. Ochii îi strălucesc, uneori cu ironie, pentru ca deşi mama este o doamnă bătrână şi distinsa, evita să fie o doamnă distinsa. Când oamenii sunt gata s-o ia ca atare, spune o trăsnaie care le schimba gândurile.

Dar nu poţi s-o faci pe mama să spună povesti când nu vrea iar dacă insişti, se închide, sau râde şi pleacă în bucătărie iar curând după aceea se aude hârâitul malaxorului. Am încetat de mult s-o fac să-şi joace rolul în societate. Când e lume necunoscuta de fata, asculta atenta, cu capul uşor înclinat, zâmbind un zâmbet poleit cu politeţea. Secretul e să ai răbdare până începe să vorbească.

La vârsta de şaptesprezece ani, mama s-a înscris la Şcoala Normala din Truro. Numele acesta – Scoala Normalaavea pe-atunci un anumit farmec pentru mine. Credeam că are de-a face cu ştiinţă de a fi normal ceea ce probabil că avea, pentru ca mergeai acolo ca să înveţi cum să devii învăţător. După aceea mama a predat într-o şcoală cu o singură sala, nu departe de casa în care locuia. Mergea la şcoala calare în fiecare zi şi economisea pentru universitate banii pe care îi câştiga. Bunicul nu era de acord s-o trimită la universitate: zicea că e prea uşuratica, pentru că îi plăcea să patineze şi să danseze.

Pe vremea când învăţa la Şcoala Normala mama locuia în gazda la o familie care avea câţiva băieţi cam de aceiaşi vârsta cu fetele care locuiau acolo. Mâncau toţi la o masă imensa (pe care mi-o închipuiam ca fiind dintr-un lemn întunecat, cu picioare grele sculptate, totdeauna acoperita cu o fată de masa alba, de in) La un capăt sta tatăl iar la celălalt mama. Mi-i închipuiam pe amândoi voluminoşi, cu fata roza şi lucioasa.

„Băieţii erau foarte jucăuşi”, zice mama. „Le stătea mintea numai

la farse”. Ceea ce era de dorit. Băieţii trebuiau să fie jucăuşi şi mari farsori. Mama adauga o explicaţie: ÎNE distram de minune”.

Distracţia era pentru mama totdeuana pe primul plan. Se amuza cât se poate de mult, dar ceea ce înţelege ea prin distracţie nu poate fi înţeles fără a face o completare, o explicaţie pentru prăpastia peste care aceasta noţiune trebuie s-o sara ca să ajungă la noi. Vine dintr-o altă lume, care a dispărut sau e pe cale să dispară, ca stelele ce ne trimit din cerul de deasupra noastră razele şovăitoare de lumina pe care le vedem azi. E posibil să reconstruim faptele acelei lumi, mobilierul, îmbrăcămintea, podoabele de pe şemineu, ulcioarele, ligheanele şi chiar oalele de noapte din dormitoare, dar nu şi emoţiile. În orice caz, nu cu aceiaşi exactitate. Mult din ceea ce cunoaştem sau simţim azi trebuie exclus.

În acea lume flirtul nevinovat era posibil, dar erau multe lucruri pe care fetele bine crescute, pur şi simplu nu le făceau, iar pe vremea aceea erau mai multe fete bine crescute. Pierderea reputaţiei, avea pe lângă consecinţe morale, pentru fete cel puţin, şi consecinţe financiare. Viaţa pe atunci era mai vesela şi mai nevinovata, dar în acelaşi timp era şi mai pătrunsă de teama şi de vinovăţie, sau cel puţin ocaziile de a resimţi aceste sentimente erau mai frecvente. Era, asemenea unui haiku japonez: o forma limitata şi rigida în perimetri dar cu o nemaipomenita libertate de conţinut.

Exista fotografii cu mama de pe vreme aceea, împreună cu alte trei sau patru fete. Se ţin de braţ sau cu braţele pe după gât. Dincolo de ele, dincolo de mare sau de dealuri sau de ori ce altceva, e o lume în vârtej îndreptata spre ruina, necunoscuta lor. Teoria relativităţii a fost descoperita, la poalele copacilor se strânge acid, broaştele sunt condamnate. Dar ele zâmbesc cu ceva ce de la distanta asta poate fi luat drept curaj din cauză că ţin piciorul drept împins înainte, ca într-o parodie de comedie muzicală.

Una din distracţiile fetelor şi băieţilor din pensiune, era teatrul de amatori. Tineretul – aşa li se spunea pe atunci – făceau pe actorii în piesele montate în subsolul bisericii. Mama juca adesea în piesele acelea. (Am pe undeva prin casa teancuri îngălbenite de piese în care rolul mamei e marcat cu creionul. Toate sunt comedii, toate impenetrabile.) „Nu exista televizor pe vremea aceea”, spune mama. „Trebuia să ne facem distracţiile noi înşine”.

Pentru una din piesele acelea era nevoie de o pisică. Mama şi

unul din băieţi au împrumutat pisica familiei. Au pus-o într-un sac de pânza şi au plecat la repetiţie cu automobilul (apăruseră automobilele pe atunci); mama ţinea pisica în poală. Pisica, înfricoşată, făcu pipi din abundenta, prin pânza sacului pe rochia mamei, răspândind o putoare de necrezut.

„Îmi venea să intru în pământ”, spune mama. „Dar ce puteam face? Trebuia să stau pe loc. În zilele acelea asemenea lucruri” – pipi de pisica sau de ori ce – „nu puteau fi pomenite în public”. Se subînţelege „când erau de fata băieţi”.

O văd pe mama în maşină, cu rochia mustind, copleşită de ruşine, cu băiatul alături de ea prefăcându-se că n-a observat nimic. Au amândoi impresia ca acest nemaipomenit act de urinare n-a fost făcut de pisica ci de mama. Astfel încât continuară să meargă în linie dreaptă peste Atlantic, dincolo de curbura pământului prin orbita lunii în întinderile de întuneric de dincolo. Între timp, reîntoarsă pe pământ, mama spune: „A trebuit să arunc rochia, deşi era o rochie bună. Mirosul nu a putut fi scos cu nimic”.

„Nu l-am auzit pe tatăl tău înjurând decât o singură dată”, spune mama. Mama nu înjura niciodată. Când într-o povestire ajunge la un loc unde ar trebui să spună o înjurătură, spune puncte, puncte, sau tarata ta.

„Asta s-a întâmplat când şi zdrobit degetul mare în timp ce adâncea o groapa pentru pompa de apa”. Istoria asta s-a întâmplat după câte ştiu înainte de a mă fi născut, departe spre nord, unde pe sub copaci şi frunze nu era decât nisip şi stânca. Groapa era pentru o pompa de mâna destinata cabanelor şi caselor pe care mama şi tata aveau de gând să le construiască. Dar pentru ca mai târziu am văzut cum se instalează o pompa de mână, ştiu cum se face. E nevoie de un tub ascuţit la un capăt. Îl baţi cu ciocanul în pământ şi pe măsură ce merge mai adânc, înşurubezi alte tuburi până ajungi la apa potabila. Ca să nu strici filatura la capătul de sus, pui un bloc de lemn între ciocan şi tub. E mai bine să ţină altcineva blocul de lemn. Tata şi-a zdrobit degetul pentru ca el ţinea şi blocul de lemn şi ciocanul.

„S-a umflat ca o ridiche”, spune mama. „A trebuit să-şi găurească unghia ca să micşoreze presiunea. Sângele a ţâşnit ca stropii de zeama dintr-o lămâie. Mai târziu unghia s-a învineţit şi s-a înnegrit şi a căzut. Din fericire i-a crescut alta. Se pare ca asta nu se întâmpla decât de două ori. Când s-a lovit s-a învineţit şi văzduhul în jurul lui. Habar

n-aveam că ştia cuvintele acelea. Nu ştiu de unde le-a căpătat”. Mama vorbeşte despre cuvintele acelea ca despre o boală contagioasă minora, cum ar fi vărsatul de vânt.

Când mama ajunge aici, tata se uita modest în farfurie. Pentru el exista două lumi: una cu doamne unde nu pronunţi anumite cuvinte, şi alta – consistând din tăietori de lemne, şi alte figuri din tinereţe, cu adunături de tot felul de oameni simpatici – unde le pronunţi. Ca să aduci vorbe din lumea bărbaţilor în cea a femeilor te face să pari un mocofan necioplit, dar dacă aduci lumea femeilor în cea a bărbaţilor, o să se spună că faci pe deşteptul sau că eşti o „panseluţa”. Asta e cuvântul. Toate acestea sunt bineînţelese între ei.

Povestea asta ilustrează mai multe aspecte; ca tata nu e o „panseluţa”, în primul rând. Apoi ca mama s-a comportat cum trebuie, fiind şocata atât cât se cuvine. În sinea ei, mama se amuza ca tata a fost prins înjurând, chiar dacă numai odată. Unghia care i-a căzut a fost demult uitata.

Sunt câteva povestiri pe care mama nu le spune când sunt de fata bărbaţi. Le spune numai femeilor, de obicei în bucătărie când ele sau noi spălam vase sau curăţam mazăre sau fasole, sau dezghiocam porumb. Povesteşte cu voce înceata fără gesturi şi fără efecte sonore. Sunt poveşti despre trădări romantice, sarcini nedorite, boli îngrozitoare, infidelităţi conjugale, atacuri de nervi, sinucideri tragice, morţi interminabile. Nu conţin mănunte şi nici incidente de efect; sunt seci şi la obiect. Femeile, cu mâinile ude spălând vasele sau desfăcând păstăi de mazăre, dau solemn din cap.

Bineînţeles, unele din istoriile acestea nu trebuie spuse tatălui meu pentru că l-ar irita. Se ştie foarte bine ca femeile sunt mult mai curajioase decât bărbaţii în aceste domenii. Bărbaţilor nu trebuie să le spui nimic ce i-ar putea deranja. Adâncurile naturii umane, aspecte fizice murdare, pot să-i copleşească şi să-i dezechilibreze. Bărbaţii, de exemplu, leşina când îşi văd sângele, pentru că nu sunt obişnuiţi. De-aceea nu e bine să stai în spatele unui bărbat la Crucea Roşie, printre donatorii de sânge. Nu se ştie de ce bărbaţii cred că viaţa e mult mai grea, decât cred femeile. (Mama crede asta deşi poveştile ei sunt pline de trupuri de femei răpite, bolnave, dispărute sau abandonate.) Bărbaţii trebuie lăsaţi să se joace cât le place cu jucăriile lor fără să fie deranjaţi pentru ca altfel se supără şi nu mai mănâncă la cină. Sunt mult lucruri pe care bărbaţii nu pot să le înţeleagă aşa că de

ce să ne aşteptăm la altceva din partea lor? Nu toată lumea are aceeaşi părere despre bărbaţi care are totuşi foloasele ei.

„A smuls toate răsadurile din jurul casei", spune mama. Povestea asta e despre o căsătorie ruinata: o treabă foarte serioasă. Ochii mamei se lărgesc. Celelalte femei se apropie. „Tot ce i-a lăsat a fost perdeaua de la dus". Se aude un suspin colectiv, o expiraţie de aer. Tata intra în bucătărie să întrebe când e gata ceaiul iar femeile strâng rândurile şi se uita la el cu un aer înşelător, zâmbind alb. Puţin timp după aceea mama iese din bucătărie cu cana de ceai pe care o pune pe masa la locul ei obişnuit.

Îmi amintesc că odată era cât pe-aci să murim", spune mama. Multe din povestirile ei încep aşa. Când e într-o anumită dispoziţie, trebuie să înţelegem că am rămas în viaţa numai datorită unor coincidente şi unor clipe norocoase; altfel întreaga noastră familie, luata individual şi colectiv, ar fi trebuit să fie moarta de-a binele şi îngropata. Istorioarele acestea sunt menite nu numai să ne producă adrenalina ci şi să ne întărească un sentiment de recunoştinţa. Au fost momente când, prin ceata, era să fim luaţi de ape şi aruncaţi în cascada cu barca cu tot; altă dată abia am scăpat de foc în pădure; tatăl meu a fost cât pe-aci să fie strivit de un stâlp pe care încerca să-l pună în picioare; fratele meu era gata să fie lovit de un fulger care a trecut pe lângă el atât de aproape încât l-a răsturnat. „Puteai să-i auzi fâsâitul". spune mama.

Asta e povestea carului cu fân. „Tatăl tău conducea maşina", spune mama „cu viteza la care conduce totdeauna". Citim printre rânduri: *prea repede.* Voi copiii eraţi pe bancheta din spate". Îmi amintesc de ziua asta şi-mi aduc aminte ce vârsta aveam şi eu şi fratele meu. Eram destul de mari ca să ne închipuim că o să-l necăjim pe tata dacă o să cântam cântece populare care lui nu-i plăceau cum era de pilda „Sus pe dealul mierlei; sau să imitam muzica de cimpoi ţinându-ne de nas şi mormăind în timp ce ne loveam mărul lui Adam cu latul mâinii. Când deveneam prea supărători tata ne spunea să terminam cu cimpoaiele. Totuşi nu eram destul de mari ca să ştim ca supărarea lui era devarata: credeam că face parte din joc.

„Coboram pe un drum foarte înclinat", continua mama, „când un car cu fân trecu peste drum tăindu-ne calea. Tatăl tău apasa pe frâna dar fără efect. Frânele se stricaseră. Am crezut că-mi trăiesc ultima clipa". Din fericire carul a continuat să meargă iar noi am gonit pe

lângă el la distanta de câţiva centimetri. „Mi-a căzut inima în stomac”, spune mama.

N-am ştiut decât mai târziu ce s-a întâmplat. Mă aflam pe bancheta din spate, cântând din cimpoi fără grija. Scena era aceiaşi ca în toate plimbările noastre cu maşina: capetele părinţilor mei, văzute din spate, se ridicau deasupra banchetei din faţă. Tata purta pălărie ca să nu-i cada în par ceva din copaci. Mâna mamei se odihnea pe umărul lui.

„Aveai un miros foarte fin când erai mai tânără”, spune mama. Iată-ne pe un teren delicat: tinereţea mamei e un lucru, tinereţea mea e cu totul altul. Când ajungem aici, îmi fac de lucru cu tacâmurile sau mai cer o ceaşcă de ceai. „Intrai într-o casă străină şi întrebai: ce-i mirosul ăsta ciudat?” Musafirii se îndepărtau de mine, conştienţi de propriile lor emanaţii şi încercau să nu se uite la nasul meu.

Ma făceai adesea să mă simt prost”, spune mama gândindu-se la altceva. Apoi schimba subiectul. „Erai un copil cuminte. Te sculai la şase dimineaţa şi te jucai de una singură şi cântai...” După o clipă de tăcere, se aude o voce subţire, argintie, vocea mea, care trece printre noi. „Îţi plăcea să vorbeşti. Palavrageai de dimineaţă până seara”. Mama suspina imperceptibil ca şi cum s-ar mira de ce am devenit atât de tăcută, se ridică şi se duce să răscolească focul din cămin.

Sperând să schimb subiectul, întreb dacă a răsărit şofranul dar ea nu se lasa abătută din cale. „N-a fost niciodată nevoie să te bat”, spune ea. „Un cuvânt ceva mai aspru şi te linişteai”. Se uita la mine pieziş; nu prea ştie cum şi în ce m-am transformat. „Numai odată sau de două ori. Odată când a trebuit să plec undeva şi te-am lăsat în grija tatălui tău”. (Ideea de bază a acestei povesti ar putea să fie incapacitatea bărbaţilor de a avea grijă de copii.) „Veneam spre casa şi te văd pe tine şi pe fratele tău la fereastra de la etaj, aruncând cu bulgari de noroi într-un bătrân”.

Ştim amândouă cine a avut ideea asta. Adevărata structura a acestei întâmplări trebuie să arate ca fratele meu era capul răutăţilor iar eu nu eram decât umbra lui, „uşor influenţabila”, cum spune mama. „Erai ca aluatul în mâinile lui. Bineînţeles că a trebuit să vă pedepsesc la fel pe amândoi”, spune ea. Bineînţeles. Zâmbesc a iertare. Adevărul e ca eu eram mult mai abila decât fratele meu şi eram prinsă mai rar. Eu nu atacam făţiş cuiburile de mitraliera ale duşmanului dacă le puteam evita. Faptele mele rele era viclene şi bine ascunse. Numai când mă

aliam cu fratele meu neglijam să fiu precauta.

„Putea să te răsucească pe degete”, spune mama. „Tatăl tău v-a făcut la fiecare o cutie de jucării şi a stabilit o regula” – mama era tare la stabilit reguli – „şi anume ca niciunul dintre voi nu avea voie să scoată jucăriile din cutia celuilalt fără voia lui. Altfel fratele tău ţi-ar fi luat toate jucăriile. Dar el oricum ştia cum să ţi le ia. Te convingea sa va jucaţi de-a mama şi copilul. El era copilul. Pe urma se prefăcea ca plânge iar tu îl întrebai de ce plânge şi el îţi cerea jucăriile care-i plăceau. I le dădeai întotdeauna”.

Nu-mi amintesc asta, dar îmi aduc aminte că am înscenat pe podeaua din livingroom al doilea război mondial, cu armate de ursuleţi şi iepuraşi împăiaţi; fără îndoiala ca anumite şabloane de comportament s-au stabilit atunci. Experienţele cu cutiile de jucării – însăşi noţiunea de „cutie de jucării” presupune multe implicaţii – m-au făcut oare să devin bănuitoare fata de bărbaţii care vor să fie răsfăţaţi, şi vulnerabila în acelaşi timp? Am fost oare condiţionată să cred că dacă nu sunt binevoitoare, dacă nu sunt înţelegătoare, dacă nu rămân pentru ei un inepuizabil corn al abundentei plin de delicii amuzante, îşi vor lua colecţiile de capace de sticla de lapte şi ursuleţii de plus râioşi, fără o ureche, şi se vor duce în pădure singuri, să se joace de-a ţintaşii? Ceea ce mama aprecia ca simpatic, putea să devină fatal.

Dar asta nu e singura poveste a mamei despre infantilismul şi naivitatea mea. Continua cu o lovitură de gratie, istorioara cu prăjiturile în forma de iepuraşi.

„Eram la Ottawa. Am fost invitata la un ceai oficial”, spune mama, şi chiar acest fapt simplu e un factor de oroare: mama ura întrunirile oficiale la care totuşi trebuia să participe ca sotie a unui funcţionar public. „A trebuit să vă car după mine pe voi copiii pentru că nu ne puteam permite pe vremea aceea să avem o guvernanta. Gazda făcuse pentru copii o farfurie de prăjituri şi mama începe să le descrie: minunate prăjiturele în forma iepuraşi, cu fetele şi cu hainele de glazura colorata, cu rochiţe mici pentru iepuroaice şi cu pantalonaşi pentru iepuraşi.

Ţi-ai ales o prăjitură şi te-ai retras singura într-un colţ. Doamna X te-a văzut şi s-a dus la tine: „N-ai de gând să-ţi mănânci prăjitura?” te-a întrebat ea. „Oh nu”, ai răspuns, „am să stau aici să vorbesc cu ea”, şi acolo ai rămas, fericită ca un păstrăv. Dar cineva a făcut greşeala să lase farfuria cu prăjituri lângă fratele tău. Când s-au uitat a doua oară

în farfurie nu mai rămăsese nici măcar o prăjitură. Le mâncase pe toate. A fost bolnav toată noaptea, te rog să mă crezi”.

Unele din povestirile mamei desfid orice analiza. Care e morala povestit de mai sus? Că eram o proastă, e destul de clar, dar pe de altă parte nu eu m-am îmbolnăvit ci fratele meu. E de preferat să-ţi mănânci mâncarea în cel mai comun sens al cuvântului, sau să te retragi într-un colţ şi să-i vorbeşti? Asta era povestea favorita a mamei mele înainte de ma fi măritat, când îmi invitam la cina „drăguţii”, cum le spunea tata. Odată cu desertul sosea şi povestea cu prăjiturile în forma de iepuraşi, iar eu mă făceam mica şi îmi răsuceam lingura în timp ce mama îşi expunea bucuroasa povestea. Ce trebuiau să înţeleagă „drăguţii” din povestea asta? Erau feminitatea mea esenţială şi amabilitatea mea expuse aprobării lor? Li se spunea oare pe ocolite că eram inofensiva şi ca puteau să se aştepte din partea mea să le vorbesc dar nu să-i mănânc? Sau încerca să-i îndepărteze cumva? Pentru că exista în comportamentul meu ceva din caracterul unei persoane care ar putea să sară de la masa şi să strige: „Nu mâncaţi! E viu!”

Exista totuşi o diferenţă între simbolism şi anecdota. Ascultând-o pe mama îmi amintesc uneori asta.

„În următorea mea încarnare”, a spus mama odată, „am să fiu arheolog şi am să umblu de loc în loc să fac săpături şi să scot la iveala tot felul de obiecte”. Şedeam pe patul care fusese cândva al fratelui meu, apoi al meu şi în fine al surorii mele; triam lucruri dintr-un cufăr ca să vedem pe care le dăruim cuiva şi pe care să le aruncam. Mama crede ca ceea ce îţi rămâne din trecut e o chestiune de selecţie. Pe vremea aceea, ceva nu era în ordine în familia noastră; cineva era nefericit. Mama era supărată ca veselia ei nu dădea roade.

Afirmaţia ei mă făcu să tresar. Era pentru prima dată când mama spunea că ar fi vrut să fie altceva decât era. Trebuie că eram de vreo treizeci şi cinci de ani pe-atuncea; totuşi declaraţia mamei ma şoca şi mă rănea, pentru ca aflam ca mama nu era complet mulţumită cu rolul pe care îl dăduse soarta: acela de a fi mama mea. Ce nătăfleţi suntem când e vorba de mamele noastre. Scurt timp după aceea am devenit şi eu mama şi mi-am schimbat gândurile.

Când îmi pieptănă parul aproape imposibil, răsucind câte o şuviţă pe degetul arătător şi descurcând încâlciturile, mama îmi citea uneori povestiri. Cele mai multe se găsesc pe undeva prin casă, dar una

a dispărut. Era probabil o carte împrumutata de la biblioteca. Era vorba despre o fetiţă care era atât de săracă încât nu mai avea decât un cartof pentru cina. În timp ce-l cocea, cartoful s-a ridicat şi a fugit. Fetiţa s-a luat după el dar nu-mi mai amintesc sfârşitul: un defect de memorie semnificativ.

„Povestea aceasta era una dintre cele care îţi plăceau cel mai mult", spune mama. E probabil sub impresia ca eu ma identificm cu fetiţa, cu foamea ei şi cu părerea de rău a pierderii, când în realitate eu mă identificam cu cartoful.

Influentele timpurii sunt importante. Acesteia i-a trebuit mult timp până să iasă la suprafaţă. Probabil până după ce am mers la universitate şi am început să port ciorapi negri, să-mi port parul cu coc şi să am pretenţii. Atunci a apărut melancolia. Vecina noastră, care era preocupata de îmbrăcăminte o ataca pe mama într-o zi: „Dacă s-ar ocupa de ea cât de cât, ar arăta chiar atrăgătoare".

„Erai întotdeauna ocupata", spune mama cu mila, referindu-se la vremea aceea. „Aveai totdeauna ceva în cap. Un proiect sau altul".

În mitologia mamei sunt la fel de harnica şi de vesela ca ea, deşi admite ca uneori aceste calităţi sunt temporar ascunse. Acasă nu aveam voie să fiu trista. Trebuia să mă ascund în subsol unde mama nu venea să mă găsească cu gânduri negre şi să-mi spună sa mă duc să mă plimb ca să-mi îmbunătăţesc circulaţia. Asta era răspunsul ei la un semn de deprimare, oricât de mic. Nimic nu putea rezista unui mers sprinten prin frunzele ofilite, prin suerul vântului or prin zloata.

Ceea ce mă afecta, ştiam, era *zeitgeist* iar împotriva lui asemenea remedii simple nu aveau nicio putere. Ca un val de bruma, pluteam prin zilele ei, răspândind igrasie împrejurul meu. Citeam poezie moderna şi istoria atrocităţilor naziste şi am început să beau cafea. Departe, la distanta, mama matura în jurul picioarelor mele în timp ce şed pe scaun, învelita în paturi, pentru ca începuse să-mi fie totdeauna frig.

Mama are puţine povesti din perioada asta. Îmi amintesc doar privirea ciudata pe care o surprindeam uneori în ochii ei. Ma izbi pentru prima oară gândul ca s-ar putea ca mamei să-i fie frică de mine. Nici măcar nu puteam s-o liniştesc pentru că aveam doar o vagă idee despre ce o supără, dar trebuie ca în mine exista ceva ce o depăşea. Aş fi putut deschide gura şi aş fi emis un limbaj pe care nu l-a auzit niciodată până atunci. Devenisem un vizitator extraterestru, un călător

prin timp reîntors din viitor, aducând vesti despre un mare dezastru.

Traducere de Eugen Giurgiu

romanian.htm